

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัย ได้ศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพได้ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มเฉพาะ สำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ ได้ศึกษาข้อมูลเชิงสำรวจจาก กลุ่มประชากรตัวอย่าง โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเสร็จสมบูรณ์แล้ว จึงได้สรุป ผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัย สามารถกล่าว สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาแนวทางพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบ การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะตั้งรับคือการ สอนและการแสดงธรรมะในวันพระและกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันโลก อยู่ในยุคของการแข่งขันพระพุทธศาสนาจะเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรับไม่ได้ ต้องมีเชิงรุกด้วย ขณะนี้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานสำหรับชาว พุทธทั่วโลก การเผยแผ่เชิงรุกที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการไปพร้อมกับการเผยแผ่เชิงรับ คือการศึกษา สงเคราะห์ การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน การส่งพระสงฆ์ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามโรงเรียน ต่างๆ การให้การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ โทรศัพท์เป็นต้น ถ้ามีแต่การเผยแผ่แบบตั้งรับอย่าง เดียว ต้องมีการเผยแผ่เชิงรุกอย่างมั่นคงตามไปด้วย

๑. ด้านบุคลากร พระสังฆาธิการในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในแต่ละวัดให้เป็นไปตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน คือ ระดับวัด ภายในวัดของตน ระดับตำบล

ภายในตำบลของตน ระดับอำเภอ ภายในอำเภอของตน ระดับจังหวัด ภายในจังหวัดของตน สำหรับระดับวัด จัดตามกำลังความสามารถ ความถนัดของตนเอง การแสดงพระธรรมเทศนาทุกวัดจัดเหมือนกัน เทศน์มหาชาติ บวชนกขัมมะ บวชภาคฤดูร้อน ปฏิบัติธรรม มีบางวัดจัดดำเนินการสม่ำเสมอ กิจกรรมอื่นๆ ตามสมควร นอกจากนั้น สภาพปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้ถูกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสความหลงใหลในวัตถุนิยม บริโภคนิยม พร้อมวัฒนธรรมที่ทำลายความเป็นไทย ซึ่งได้ไหลบ่าท่วมทับสังคมไทย อิทธิพลต่างชาติเข้ามา ทำให้ร่องรอยแห่งวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยถูกละเลย และกำลังจะถูกกลืนไปจากสังคมชาวพุทธ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวัด ปัญหาอุปสรรคด้านพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ การขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถการเผยแผ่ธรรมะอย่างแท้จริง ปัญหาอุปสรรควิธีการเผยแผ่ คือไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้ พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อนวัตกรรมมาก่อน การเผยแผ่มุ่งใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัดเท่านั้น

๒. ด้านงบประมาณ พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ผู้รับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่ได้รับเงินงบประมาณจากเงินอุดหนุนบางปี จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา แต่จำนวนเงินดังกล่าวไม่เพียงพอกับงบประมาณในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พระสังฆาธิการจึงต้องออกเงินส่วนตัว หรือจัดหางบประมาณจากเจ้าภาพผู้บริจาคทั่วไป จากการจัดทอดผ้าป่าสามัคคี เป็นต้น ควรจะจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเพิ่มศักยภาพการเผยพระพุทธศาสนา นอกจากนั้น พระสังฆาธิการ ผู้รับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่ ได้รับเงินงบประมาณจากพระสังฆาธิการผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามโอกาสสำคัญๆ จากการทำบุญบริจาค ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและที่อื่นๆ โดยงบประมาณที่ได้รับมานั้นไม่แน่นอน มากบ้างน้อยบ้างตามแต่กำลังศรัทธาเป็นที่ตั้ง ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้การดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สำหรับปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ธรรมะ คือ สถาบันพระสงฆ์ไม่มีการวิจัยประเมินผล การเผยแผ่ธรรมะเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สถาบันสงฆ์ไม่มีการประชาสัมพันธ์ การใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่ธรรมะในปริมาณน้อยมาก ขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ได้รับการอุปถัมภ์ทุนทรัพย์ในการเผยแผ่อย่างเป็นจริงจัง การเผยแผ่นั้น ตามปกติแล้วจะได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนของประชาชนและหน่วยงานราชการ ซึ่งประกอบด้วย ค่าตอบแทนเพื่อการเผยแผ่ อีกอย่างหนึ่ง ได้รับเงินงบประมาณจากผู้บริจาคทำบุญ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ ตลอดจนถึงหน่วยงานราชการตามโอกาส เช่น การทอดผ้าป่าสามัคคี การทอดกฐินสามัคคี และการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้มีอุปการคุณ เป็นต้น

๓. ด้านวัสดุอุปกรณ์ พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ได้ติดตามดูแลบุคลากร ผู้รับผิดชอบงานเผยแผ่ ในระดับเจ้าคณะมีหน้าที่สอดส่องดูแลโดยตรงอยู่แล้ว เพราะเป็นประธานเผย

แต่โดยตำแหน่ง ทั้งนี้ ก็อยู่ที่นโยบายของแต่ละเจ้าคณะจะดำเนินการ ในส่วนตัวของอำเภอเมืองนนทบุรี ได้ดำเนินการเผยแผ่ไว้หลายโครงการที่จำเป็นต้องดำเนินการร่วมกัน เช่น เผยแผ่ธรรมในพรรษา มีการนำธรรมทูต พระนักเผยแผ่ ออกเผยแผ่ธรรมในพรรษาทุกวันพระ เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๕.๐๐ เสียงธรรมนำสุข นำพุทธศาสนิกชนสวดพุทธภาสิตเดือนละครั้งช่วงออกพรรษา เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๕.๐๐ นโยบายน้อมใจเพื่อไตรรัตน์ นำพุทธบริษัทน้อมระลึกวันสำคัญๆ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ เจริญจิตภาวนา เวียนเทียนรอบวิหารลานพระเจดีย์ นอกจากนั้น คนตีสรีศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนให้อุบาสก อุบาสิกา รักษาศีลอุโบสถ โดยยกย่องออกเกียรติบัตรให้เป็นหลักฐานเอกสารสำคัญเป็นต้น

๔. ด้านการจัดการ พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ได้ให้การดูแลสนับสนุนด้านการเผยแผ่ ในลักษณะเฉพาะการแก้ไขปัญหามาตามสถานการณ์ จุดอ่อนไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ฯลฯ จะต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขเพื่อพลิกให้เป็นจุดแข็ง สิ่งคุกคาม เช่น คนบวชน้อยลง รุ่งลูกไม่ยอมเข้าวัด ฯลฯ พระนักเผยแผ่ต้องปรับท่าที่การทำงานให้เหมาะสม ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ระดับจังหวัดนั้นมีอยู่หลายกรณี ถึงแม้ว่าศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดจะมีวัตถุประสงค์อย่างไรก็ตาม แต่การทำงานจริงก็ยังมีปัญหาตามมาอย่างแน่นอน ก็ตามปกติแล้วศูนย์ประสานงานประจำจังหวัดมีหน้าที่อำนวยความสะดวก คอยเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คอยให้การอุปถัมภ์ ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องก็จริง ถึงกระนั้นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดเชิงลึกศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีข้อจำกัดอยู่ในกรอบของกฎระเบียบ ขั้นตอนวิธีการทำงานเชิงซ้ำ การประสานงานไม่เป็นระบบ กฎหมายและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ปรากฏมีปัญหายอยู่ ๒ เรื่องคือเรื่องงบประมาณ เรื่องการให้ความร่วมมือ จริงอยู่ เรื่องงบประมาณในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ถึงแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็ตามแต่ก็ไม่ได้เพียงพอ จึงจำเป็นต้องมีการระดมทุน ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น ทอดผ้าป่า หรือตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยประสานงานเป็นหนังสือ ขอความอุปถัมภ์จากพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ เพื่อที่จะทำให้การเผยแผ่บรรลุเป้าหมาย เพราะว่าการทำงานจริงนั้น ค่าใช้จ่ายต่างๆ มีมาก จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างนี้ เพื่อให้งานเผยแผ่นั้นดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนเรื่องความร่วมมือ เช่น การขาดความร่วมมือในระดับวัดต่างๆ ในการที่จะนำคนเข้ามาวัดเพื่อทำกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น ในระดับอำเภอมีกิจกรรมก็ไม่เข้าร่วม หรือละเลยในการนั้นๆ วิธีการแก้ไขปัญหาคือเรียกประชุมพระสังฆาธิการ เพื่อชี้แจงนโยบาย และขอความร่วมมือเข้าร่วมทุกครั้งโดยประกาศเชิญชวนญาติโยมเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่นั้นๆ อย่างสม่ำเสมอทุกครั้ง

๕.๑.๒ แนวทางพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การจัดการเชิงพุทธ หมายถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ นอกจากนั้น การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอดคล้องตามระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยจัดแบ่งเขตการบริหารปกครองเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล สำหรับการบริหารพุทธวิธีการเผยแผ่ของของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ผู้บริหารมีหน้าที่ในการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการกำหนดวิธีปฏิบัติ พันทกิจ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค โดยบุคคลผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรจะศึกษาความเป็นมาและพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างรอบคอบ เมื่อศึกษาแล้วก็จะเห็นได้ว่า ในเบื้องต้นพระพุทธเจ้าทรงกำหนดภูมิความรู้ของบุคคลแล้ว ถ้าหากว่าบุคคลใดมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็สอนแบบง่ายๆ ถ้าผู้ใดมีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็สอนแบบเชิงลึก พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มีวิธีการสอนเรียกว่าพุทธลีลาการสอน คือสันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา ซึ่งหลักดังกล่าวมานี้ เมื่อพระสังฆาธิการนำมาประยุกต์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ก็จะก่อให้เกิดผลดีแก่คณะสงฆ์ผู้รับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่

๑. การเผยแผ่ตามหลักพุทธวิธีการสอน

สันตัสสนา แสดงได้อย่างแจ่มแจ้ง พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรีควรจะนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาออกอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนตามอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ในหลายรูปแบบ เป็นการสอนเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น การเทศนาเป็นศิลปะสำคัญที่นักเทศน์ทุกรูปควรจะทำความเข้าใจลักษณะการเทศนาประกอบด้วย อุเทศ คือหัวข้อที่ยกขึ้นเป็นหลักในการแสดง นิเทศ คือ การอธิบายขยายความอุเทศในเชิงปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ โดยใช้วิธีอธิบายได้แจ่มแจ้ง สร้างแรงจูงใจ ชักชวนให้ทำตามให้เกิดความบันเทิง และปฏินิเทศ คือการสรุปใจความวางเป็นประเด็น ทั้งท้ายไว้ก่อนจบการเทศน์

สมาทปนา แสดงได้อย่างจงใจ พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรจะมีเคล็ดลับ หมายถึงกลเม็ดหรือวิธีที่ชาญฉลาดที่คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักหรือรู้จักแต่ยังไม่คุ้นเคยนัก ศิลปะ หมายถึงความมีฝีมือหรือความชำนาญในการแสดงออก ในที่นี้หมายถึงศิลปะในการเทศนา ส่วนคำว่า การเทศนา หมายถึงการยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงเพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้ให้เข้าใจ จะได้ละชั่วทำดีมีสวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายของชีวิตการเทศน์ในที่นี้ หมายถึงเอาการเทศนา ๒ แบบ การเทศนา ปฏิภาณไม่อ่านคัมภีร์ การเทศนาปุจฉาและวิสัชนาเป็นต้น ควรจะเตรียมการเทศน์ เตรียมตัวให้พร้อม ชักซ้อมไว้ดี ทำทีละตา กถาเทศหุ ตาคูณฟัง ทำนึ่งผิงผาย อธิบายแจ่มแจ้ง แสดงหลักการ ปฏิภาณว่องไว จิตใจสะอาด และมารยาทยอดเยี่ยมเป็นต้น

สมุตเตชนา แสดงได้อย่างแจ่มชัด พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรจะมีวิธีมีเคล็ดลับและศิลปะสำคัญที่นักเทศนาควรทำความเข้าใจจน หมายถึงพื้นเพความรู้และความสามารถที่มีอยู่เดิม ถ้าจะเป็นนักเทศน์ต้องมีอย่างน้อย ๖ ประการ คือ รู้หลักธรรม จำหลักสูตร พุทธะฉาน ปฏิภาณโว น้ำใจงาม และมีความรอบรู้เป็นต้น การปฏิบัติการเทศน์เช่น ไปก่อนเวลา เข้าหาเจ้าหน้าที่ คัมภีร์ไม่ขาด ฉลาดเจรจากับเจ้าภาพ ถามหาข้อมูลรายละเอียดงานนั้นๆ เพิ่มพูนศรัทธา จรรยาตงาม และรูปความแจ่มชัดเป็นต้น

สัมปหังสนา แสดงได้อย่างร่าเริง พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรทำความเข้าใจทาง หมายถึงวิธีเข้าถึงความสำเร็จโดยสามารถเทศน์ได้ รวมไปถึงเทศน์เป็น การจะทำได้ดังนี้ ต้องมีวิธีการเหล่านี้เป็นแนวทาง คือมีครูแนะนำ ท่องจำเทศนา ฝึกว่าปากเปล่า เข้าใจวางโครง ฟัง เขียน เพียร อ่าน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสงบ ชอบคบบัณฑิต เกาะติดสถานการณ์เป็นต้น นอกจากนี้ นักเทศน์ควรทำความเข้าใจธรรม หมายถึงหลักการและอุดมคติของนักเทศน์ การเทศน์ควรปฏิบัติไปตามหลักการดังนี้ เทศนาตามขั้นตอน สั่งสอนอย่างมีเหตุผล เมตตาต่อสาธุชน ไม่กังวลกับเครื่องกัณฑ์เทศน์ และไม่กระทบตนกระทบท่าน คือหลักการเทศนาเป็นต้น ควรจะมีเทคนิคการเทศน์ เช่น รูปสะดุดตา รูปโสภา กิริยาตงาม มีความสะอาด มารยาทเรียบร้อย เนื้อหาสะดุดหู เนื้อหาสาระสละสลวย ที่ควรสั้นก็สั้น ที่ควรยาวก็ยาว สัมผัสคล้องจองและเป็นไปตามลำดับไม่สับสน ความรู้สะดุดจิต รู้จริง รู้แจ้ง รู้กว้าง รู้ลึกและรู้รอบ ข้อคิดสะดุดใจ แสดงแทรกข้อคิด เช่น หลวงพ่อพุทธทาสกล่าวว่ ทุกข์เกิดที่จิต ถ้าเห็นผิดเมื่อผัสสะ พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวว่ คนเก่งทำเคราะห์ให้เป็นโอกาส คนประมาททำโอกาสให้เป็นเคราะห์เป็นต้น และอุปมาอุปไมยนำฟัง ผลกรรมติดตามคนทำเหมือนล้อรถหมุนตามรอยเท้าโค เเงตามตัววิ่งจีตามกันไปไม่ลดละเป็นต้น

๒. การเผยแผ่ตามหลักการสื่อสาร

ผู้ส่งสาร การเผยแผ่ตามหลักการสื่อสาร คือวัตถุประสงค์ของการสื่อสารเพื่อแสดงความต้องการ เพื่อให้เห็นว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีวัตถุประสงค์การสื่อสาร โดยวัตถุประสงค์ทั้งสองฝ่าย ผู้ส่งสาร คือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่ม หรือเริ่มต้นส่งสารไปให้อีกบุคคลหนึ่ง ไม่ว่าจะมีความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นผู้ทำหน้าที่ส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสาร ดังนั้น การที่พฤติกรรมการสื่อสารภายในสถานการณ์หนึ่งๆ จะเป็นไปในรูปแบบใด หรือมีผลอย่างไร ผู้ส่งสารย่อมมีบทบาทสำคัญในการชี้แนะเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของตน

สาร การเผยแผ่ตามหลักการสื่อสาร คือวัตถุประสงค์ของการสื่อสารเพื่อแสดงความต้องการ เพื่อให้เห็นว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีวัตถุประสงค์การสื่อสาร โดยวัตถุประสงค์ทั้งสองฝ่าย สาร คือเรื่องราวอันมีความหมาย และแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใดๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดขึ้นและต้องการจะส่งหรือถ่ายทอดความคิดนั้นไปสู่การรับรู้ของผู้อื่น

ช่องทางการสื่อสาร การเผยแพร่ตามหลักการสื่อสาร ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เพื่อแสดงความต้องการ เพื่อให้เห็นว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีวัตถุประสงค์การสื่อสาร โดยวัตถุประสงค์ทั้งสองฝ่าย ช่องทาง ผู้ส่งสารย่อมจะต้องอาศัยช่องทางหรือสื่อให้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสาร ทั้งสองอย่างนี้อาจมีลักษณะคาบเกี่ยวซึ่งกันและกัน จนบางครั้งเราไม่สามารถแยกความแตกต่างของสาร และสื่อให้เกิดความชัดเจนได้เท่าที่ควร เมื่อมีการกล่าวถึงลักษณะของการสื่อสาร เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน หรืออากัปกิริยาต่างๆ บางคนอาจจัดลักษณะการสื่อสารเช่นนี้ว่าเป็นตัวสาร ในขณะที่บางคนอาจจัดว่าเป็นสื่อก็ได้ ช่องทางการรับสาร ได้แก่ อวัยวะรับสัมผัส และประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ทางการเห็นโดยประสาทตา ทางการได้ยินโดยประสาทหู ทางการได้กลิ่น โดยประสาทจมูก ทางการลิ้มรสโดยประสาทลิ้น ทางการสัมผัสโดยประสาทกาย

ผู้รับสาร การเผยแพร่ตามหลักการสื่อสาร คือวัตถุประสงค์ของการสื่อสารเพื่อแสดงความต้องการ เพื่อให้เห็นว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีวัตถุประสงค์ โดยวัตถุประสงค์ทั้งสองฝ่าย ผู้รับสารคือผู้ที่รับสารจากบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง เมื่อผู้รับสารแล้วก็จะเกิดการตีความและการตอบสนอง บุคคลผู้เป็นเป้าหมายของการสื่อสารเรียกว่า ผู้ฟัง ผู้อ่านและผู้ชม ดังนั้นการเผยแพร่ตามหลักการสื่อสารเพื่อประยุกต์ใช้เทคนิคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงมีความสอดคล้องตามแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารอย่างยิ่ง นอกจากนั้นแล้ว การนำกระบวนการ และหลักการทฤษฎีการสื่อสารมาประยุกต์ใช้จึงมีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมความสำเร็จในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๕.๑.๓ การเผยแพร่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี

ผู้บริหารมีหน้าที่สำคัญเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ผู้บริหารมีหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามนโยบายของส่วนกลาง ผู้บริหารควรจะศึกษาความเป็นมาและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างรอบคอบก่อน เมื่อศึกษาแล้วก็จะเห็นได้ว่า ในเบื้องต้นพระพุทธเจ้าทรงกำหนดภูมิความรู้ของบุคคลแล้ว ถ้าหากว่าบุคคลใดมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็สอนแบบง่ายๆ ถ้าผู้ใดมีสติปัญญาแก่กล้าแล้ว ก็สอนแบบเชิงลึก

๑. การเผยแพร่ตามหลักพุทธวิธีการสอน

พุทธวิธีการสอน ได้แก่ สันตัสสนา: พุทให้แจ่มแจ้ง สมาทปนา: พุทให้จงใจ สมุตเตชนา: พุทให้แก้แล้วกล้า สัมปหังสนา: พุทให้รู้แจ้ง ซึ่งหลักดังกล่าวมานี้ เมื่อพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรีนำมาประยุกต์กับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ก็จะก่อให้เกิดผลดีแก่คณะสงฆ์ ผู้รับผิดชอบงานเผยแพร่พระธรรม สนับสนุนให้เกิดการดำเนินเป็นไปตามอย่างเหมาะสม และมีความชัดเจนตามวัตถุประสงค์

สันตัสสนา: แสดงอย่างได้อย่างแจ่มแจ้ง พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรีควรจะนำหลักธรรมเพื่ออบรมสั่งสอน ตามอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ในหลายรูปแบบ เป็นการสอนเพื่อการพัฒนา

บุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ การเทศนาเป็นศิลปะสำคัญที่นักเทศน์ทุกรูปควรจะทำ ความเข้าใจลักษณะการเทศนาประกอบด้วย อุเทศ คือหัวข้อที่ยกขึ้นเป็นหลักในการแสดง นิเทศ คือการอธิบายขยายความอุเทศในเชิงปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ โดยใช้วิธีอธิบายได้แจ่มแจ้ง สร้างแรงจูงใจ ชักชวนให้ทำตาม ให้เกิดความบันเทิง และ ปฏินิเทศ คือการสรุปใจความวางเป็นประเด็น ทิ้งท้ายไว้ก่อนจบการเทศน์เป็นต้น

พระสังฆาธิการควรจะอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา สร้างจุดสนใจในการสอนให้ผู้เรียนรู้สึกว่าน่าสนใจ อย่างน้อยการเริ่มต้นดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ตั้งแต่เริ่มต้น ก็เป็นความสำเร็จอีกระดับหนึ่งได้ การยกอุทาหรณ์ การเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำเห็นจริง เกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสชาติยิ่งขึ้น อธิบายให้เห็นว่า บุคคลควรพูดแต่คำที่น่าพอใจ ไม่ควรพูดคำไม่น่าพอใจ แม้แต่สัตว์อื่นเขาก็ชอบคำพูดที่น่าพอใจเช่นกัน พระพุทธเจ้าทรงใช้อุทาหรณ์และนิทานประกอบการสอนมากมายเพียงใด จะเห็นได้จากการที่ในคัมภีร์ต่างๆ มีอุทาหรณ์และนิทานปรากฏอยู่ทั่วไป ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านสันติศาสนาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทุกข้อ

สมทบทวน: แสดงอย่างได้อย่างจริงใจ พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรจะมีเคล็ดลับ หมายถึงกลเม็ดหรือวิธีที่ชาญฉลาดที่คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักหรือรู้จักแต่ยังไม่คุ้นเคยนัก ศิลปะ หมายถึงความมีฝีมือหรือความชำนาญในการแสดงออก ในที่นี้หมายถึงศิลปะในการเทศนา ส่วนคำว่า การเทศนา หมายถึงการยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงเพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้ให้เข้าใจ จะได้ละชั่วทำดีมี สวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายของชีวิตการเทศน์ในที่นี้ หมายถึงการเทศนา ๒ แบบ การเทศนา ปฏิภาณไม่อ่านคัมภีร์ การเทศนาปุจฉาและวิสัชนาเป็นต้น ควรจะเตรียมการเทศน์ เตรียมตัวให้พร้อม ชักซ้อมไว้ดี ทำทีละเตาะๆ ทาทีละคนฟัง ทำนองผิงผาย อธิบายแจ่มแจ้ง แสดงหลักการ ปฏิภาณว่องไว จิตใจสะอาด และมารยาทยอดเยี่ยมเป็นต้น

การเทศน์มีเคล็ดลับและศิลปะสำคัญที่นักเทศน์ควรทำความเข้าใจนิทาน ก็คือนิยายหรือ เรื่องราวที่จะนำมาเล่าสู่กันฟังในโอกาสต่างๆ เป็นสื่อการสอนนำไปสู่ความสนใจ เข้าใจ ช่วยให้เรื่องที่ เล่านั้นเกิดมโนภาพเป็นรูปธรรมขึ้น และคงไม่มีใครปฏิเสธว่านิทานไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิต เพราะนิทานเป็นกาวใจระหว่างคุณตาคุณยายกับหลานๆ นิทานเป็นรางวัลความเชื่อฟังที่พ่อแม่จะ ให้กับลูกๆ นิทานเป็นสื่อการสอนของครูอันแสนวิเศษ นิทานเป็นทุนของธรรมะที่จะช่วยขยายเรื่อง นั้นๆ ให้กระจ่าง นิทานเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์อันสำคัญของนักสอน นักพูด นักเผยแผ่ นิทานเป็น แคปซูลที่เคลือบเรื่องขมให้เป็นขนมหวาน นอกจากนั้น การสอนชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติหรือ

บรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่าเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนยอมรับ ทำให้อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ เช่น สิ่งใดที่บอกว่าดีมีประโยชน์ก็บอกให้ทำ สิ่งใดที่ไม่มีประโยชน์ก็เลิกเสีย แต่ต้องใช้หลักการพูดโน้มน้าวจิตใจ อย่างที่เขาพูดปลุกกระตุ้น ต้องใช้วาทศิลป์ เรียกร้องความสนใจ เราใจให้เห็นประโยชน์อันจะพึงได้ จุดไฟปรารถนา และพาลงมือกระทำเป็นต้น ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านสมาทพบพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

สรุปเตชนา: แสดงอย่างได้อย่างแจ่มชัดแล้ว พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรจะมีวิธีมีเคล็ดลับและศิลปะสำคัญที่นักเทศนาควรทำความเข้าใจจน หมายถึงพื้นเพความรู้และความสามารถที่มีอยู่เดิม ถ้าจะเป็นนักเทศน์ต้องมียังน้อย ๖ ประการ คือ รู้หลักธรรม จำหลักสูตร พุทธะฉาน ปฏิภาณโว วิจารณ์ และมีความรอบรู้เป็นต้น การปฏิบัติกรเทศน์เช่น ไปก่อนเวลา เข้าหาเจ้าหน้าที่ คัมภีร์ไม่ขาด ฉลาดเจรจากับเจ้าภาพ ถามหาข้อมูลรายละเอียดงานนั้นๆ เพิ่มพูนศรัทธา จรรยาตงาม และรูปความแจ่มชัดเป็นต้น

การใช้นิทานประกอบการสอนธรรมช่วยให้ผู้ฟังเกิดสัมพันธสนา คือได้ความบันเทิงในธรรม และในขณะเดียวกันก็ได้สันตสนา คือความแจ่มแจ้งในธรรมไปด้วย การเล่านิทานจะได้ผลดังกล่าวก่อนเมื่อผู้เล่าพยายามโยงเข้าหาหัวข้อธรรมในทำนองว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้เรื่องนี้ ดังนั้นนิทานชาดกจึงประกอบด้วยภาษิต คำคม และคาถาร้อยกรองสรุปคติสอนใจไว้เสมอ นิทานนั้นมีหลากหลายมากชนิด ทั้งนิทานไทย แหก ฝรั่ง อาหารับ พม่า มอญ เขมร จีน ฯลฯ แต่เมื่อประมวลแล้วเห็นจะแบ่งเป็นประเภทดังนี้ นิทานตัวอย่างมีบุคคล สถานที่ประกอบเช่น ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ นิทานเปรียบเทียบเรื่องนำไปสู่คติธรรมหรือความสำนึกที่ตึงาม ชี้ให้เห็นผลของการกระทำ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ชยัน-รวย เกียจคร้าน-จน นิทานกระทบกระเทียบเรื่องที่เล่าเสียดสี เหน็บแนม หรือล้อเลียนฝ่ายตรงข้ามให้เจ็บใจ หรืออาย เช่น คนศีรษะล้านหรือคนที่มีปมด้อย ใครจะพูดช่องแวงหรือแต่ต้องเรื่องอื่นๆ เลียนๆ เตียนๆ โลงๆ ไม่ได้ เพราะมักจะน้อยใจ นิทานชาดกเรื่องเกี่ยวกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเช่น สุวรรณสาม มโหสถ ปรากฏอยู่ในพระสูตรหรือชาดกต่างๆ นิทานตลก เรื่องที่เล่าเพื่อคลายเครียดหรือสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง ฟังแล้วสนุกสนานเกิดความเพลิดเพลิน แต่ไม่ถือเป็นจริงจัง และนิทานพื้นบ้าน เรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือถิ่นฐานย่านนั้นๆ เช่น เรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ที่จังหวัดยโสธรเป็นต้น

การสอนเร้าใจให้อารมณ์อาจหาญแจ่มชัดแล้ว คือ ปลุกใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจเข้มแข็ง มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ สู้งาน ไม่หวั่นไหว ไม่กลัวยากลำบาก การสอนแบบนี้เป็นการสอนเพื่อให้ความกล้าหาญให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสูง เมื่อกล่าวโดยสรุปงานทุกอย่างต้องอาศัยพลังธรรมเข้าช่วย มนุษย์ทุกคนก้าวหน้าและประสบความสำเร็จได้เพราะอาศัยอิทธิบาทธรรมคือคุณธรรมเป็นเครื่องนำไปสู่ความสำเร็จทั้ง ๔ ประการ ได้แก่ ฉันทะ เต็มใจทำ ต้องรักงานที่

รับผิดชอบ วิริยะ แข็งใจทำ ต้องมีความมานะอดสาหะพากเพียร จิตตะ ตั้งใจทำ ต้องดูแลสอดส่องเอาใจใส่ตลอดเวลา และวิมังสา เข้าใจทำ ต้องใช้ปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบเป็นต้น ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านสมุเตชนาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

สัมปหังสนา: แสดงอย่างได้อย่างรวดเร็ว พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรทำความเข้าใจ ทาง หมายถึงวิธีเข้าถึงความสำเร็จโดยสามารถเทศน์ได้ รวมไปถึงเทศน์เป็น การจะทำได้ดังนี้ ต้องมีวิธีการเหล่านี้เป็นแนวทาง คือมีครูแนะนำ ท่องจำเทศนา ฝึกกว่าปากเปล่า เข้าใจวางโครง ฟังเขียน เพียร อ่าน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสงบ ชอบคบบัณฑิต เกาะติดสถานการณ์เป็นต้น นอกจากนั้น นักเทศน์ควรทำความเข้าใจธรรม หมายถึงหลักการและอุดมคติของนักเทศก์ การเทศน์ควรปฏิบัติไปตามหลักการดังนี้ เทศนาตามขั้นตอน สั่งสอนอย่างมีเหตุผล เมตตาต่อสาธุชน ไม่กังวลงกับเครื่องกัณฑ์เทศน์ และไม่กระทบตนกระทบท่าน คือหลักการเทศนาเป็นต้น ควรจะมีเทคนิคการเทศน์ เช่น รูปสะดุดตา รูปโสภา กิริยางดงาม มีความสะอาด มารยาทเรียบร้อย เนื้อหาสะดุดหู เนื้อหาสาระสละสลวย ที่ควรสั้นก็สั้น ที่ควรยาวก็ยาว สัมผัสคล้องจองและเป็นไปตามลำดับไม่สับสน ความรู้สะดุดจิต รู้จริง รู้แจ้ง รู้กว้าง รู้ลึกและรู้รอบ ข้อคิดสะดุดใจ แสดงแทรกข้อคิด เช่น หลวงพ่อพุทธทาสกล่าวว่ ทุกข์เกิดที่จิต ถ้าเห็นผิดเมื่อผัสสะ พระธรรมปิฎกกล่าวว่า คนเก่งทำเคราะห์ให้เป็นโอกาส คนประมาททำโอกาสให้เป็นเคราะห์ ดังนี้เป็นต้น และ อุปมาอุปไมยนำฟัง ผลกรรมติดตามคนทำเหมือนล้อรถหมุนตามรอยเท้าโค เเงตามตัววิ่งจีตามกันไปไม่ลดละเป็นต้น

การพูดเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินแต่ได้สารธรรม ถือว่าเป็นแนวทางที่กำลังได้รับความนิยมในการเผยแผ่ เพราะว่า ผู้ฟังชอบสนุกสนานเฮฮาปาร์ตี้ แต่การที่จะพูดแบบนั้นได้ส่วนหนึ่งต้องอาศัยบุคลิกภาพของผู้พูด น้ำเสียงของผู้พูดเป็นสำคัญ การพูดนั้นอาจต้องยกตัวอย่างนิทานในธรรมบท หรือเรื่องบอกเล่าต่างๆ ที่สอดแทรกแง่คิดในเรื่องนั้นๆ ในขณะที่พูดไปจะต้องสามารถสร้างบรรยากาศของการคิดตามไปด้วย หรือบางคนอาจจะเล่าไปจนจบแล้วก็มีคำถามว่า เรื่องนี้ให้อะไรกับเรา การจะพูดได้พูดเป็นนั้นเป็นสิ่งสำคัญอยู่ที่ผู้พูดต้องขยันอ่านหนังสือ ขยันหาข้อมูลอยู่ตลอดเวลา และศึกษาตัวอย่างครูอาจารย์อยู่เสมอ ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านสัมปหังสนาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒. การเผยแผ่ตามหลักการสื่อสาร

การสื่อสารในยุคโบราณ เป็นการสื่อสารอย่างง่ายตามธรรมชาติของการดำเนินชีวิตในสมัยนั้น แม้ว่าการใช้ภาษาหรือรหัสสัญญาณในการสื่อสารจะอยู่ในขอบเขตจำกัด แต่ก็สามารถสื่อสารกันได้ผลดี เพราะผู้คนมีจำนวนน้อย การสื่อสารจึงไม่ซับซ้อน และมนุษย์เองก็มีนิสัยชอบบอกกล่าวถึงสิ่งที่ตนค้นพบหรือเห็นว่าน่าสนใจให้คนอื่นได้ทราบอยู่แล้ว นอกจากการบอกกล่าวโดยการสื่อสาร

อย่างง่ายด้วยคำพูดหรือภาษาท่าทางแล้ว ภาพเขียนโบราณตามผนังถ้ำ เป็นหลักฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความพยายามที่จะสื่อความหมายของมนุษย์ไม่ว่าภาพหรือรอยขีดเขียนเหล่านั้น จะขีดเขียนเพื่อความเพลิดเพลิน หรือเขียนขึ้นเพื่อบอกกล่าวให้ผู้อื่นทราบ โดยเฉพาะคนรุ่นหลังได้ทราบก็ตาม ย่อมมีคุณค่าในแง่การสื่อสารเสมอ การสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวันตั้งแต่วันที่มนุษย์เกิดมา มนุษย์ใช้การสื่อสารและพัฒนาการสื่อสาร ทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ทำให้เป็นคนช่างสังเกต เรียนรู้ได้เร็ว และมีความจำดี มีความซื่อตรง มีความกล้าที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความคิดสุขุมรอบคอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับคนอื่น มีความสามารถในการเขียนได้รวดเร็ว มีศิลปะและเทคนิคการจูงใจ รู้ขั้นตอนการทำงาน มีความสามารถแยกแยะและจัดระเบียบข่าวสารต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนเก่งเป็นคนดี และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การสื่อสารคือกระบวนการถ่ายทอดสารของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสารคือผู้พูด สารคือเรื่องราว ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร

ผู้ส่งสาร เป็นภาษาที่มนุษย์เปล่งเสียงออกมาเป็นถ้อยคำเพื่อสื่อสารกับคนอื่นๆ นักภาษาศาสตร์ถือว่าภาษาพูดเป็นภาษาที่แท้จริงของมนุษย์ ภาษาเขียน เป็นภาษาที่มนุษย์ใช้อักษรเป็นเครื่องหมายแทนเสียงพูดในการสื่อสาร ภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์ของการพูด ภาษาเขียนนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้บันทึกภาษาพูด เป็นตัวแทนของภาษาพูดในโอกาสต่างๆ แม้นักภาษาศาสตร์จะถือว่าภาษาเขียนมิใช่ภาษาที่แท้จริงของมนุษย์ แต่ภาษาเขียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารของมนุษย์มาเป็นเวลาช้านาน มนุษย์ใช้ภาษาเขียนสื่อสารทั้งในส่วนตัว สังคมและหน้าที่การงาน ภาษาเขียนสร้างความรัก ความเข้าใจ และช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมมนุษย์ได้มากมาย หากมนุษย์รู้จักเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล โอกาสและสถานการณ์ การสื่อสารทางเดียวคือการสื่อสารข่าวสารจะถูกส่งจากผู้ส่งไปยังผู้รับในทิศทางเดียว โดยไม่มีการตอบโต้กลับจากฝ่ายผู้รับ เช่น การสื่อสารผ่านสื่อวิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ การออกคำสั่งหรือมอบหมายงานโดยฝ่ายผู้รับไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้รับอาจไม่เข้าใจข่าวสาร หรือเข้าใจไม่ถูกต้องตามเจตนาของผู้ส่ง และทางฝ่ายผู้ส่งเมื่อไม่ทราบปฏิกิริยาของผู้รับจึงไม่อาจปรับการสื่อสารให้เหมาะสมได้ การสื่อสารแบบนี้สามารถทำได้รวดเร็วจึงเหมาะสำหรับการสื่อสารในเรื่องที่เข้าใจง่าย ในสถานการณ์ของการสื่อสารบางอย่าง มีความจำเป็นต้องใช้การสื่อสารทางเดียว แม้ว่าเรื่องราวที่สื่อสารจะมีความซับซ้อนก็ตาม เช่น กรณีผู้รับและผู้ส่งไม่อาจพบปะหรือติดต่อสื่อสารกันได้โดยตรง การสื่อสารแบบกลุ่มใหญ่ และการสื่อสารมวลชนซึ่งไม่อาจทราบผู้รับที่แน่นอน ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านผู้ส่งสารพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

สาร คือเรื่องราวอาจนำเสนอได้หลายวิธี การนำเสนอด้วยวิธีหนึ่งอาจเข้าใจยาก สำหรับบุคคลกลุ่มหนึ่ง อาจเข้าใจง่ายสำหรับบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง เราจึงต้องเลือกวิธีนำเสนอสารให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสารน้อยที่สุดหรือไม่เกิดขึ้นเลย เช่น การชวนเพื่อนร่วมงานไปเที่ยววันหยุดสุดสัปดาห์ ควรบอกด้วยวาจาจะได้ผลดีกว่าเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะถ้านำเสนอเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้รับอาจเกิดปฏิกิริยาต่อต้านหรือเคลือบแคลงใจว่า เจตนาแท้จริงของผู้นำเสนอเป็นอย่างไร แต่ถ้าฝากเพื่อนที่เดินทางไปต่างประเทศให้ช่วยซื้อกล้องถ่ายรูป ควรจดรายละเอียดให้ชัดเจน เพราะการบอกด้วยวาจาอาจขาดรายละเอียดที่สำคัญไป หรือผู้รับฝากอาจหลงลืมได้ การสื่อสารเป็นศาสตร์ที่ต้องอาศัยทั้งบุคคล วัสดุเครื่องมือ และเทคนิควิธีการในการสื่อสาร ดังนั้น ความสำเร็จในการสื่อสารส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับทางเลือกและการใช้สื่ออย่างเหมาะสม สื่อโดยทั่วไปหมายถึงสิ่งที่นำหรือถ่ายทอดสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ เช่น เสียงพูด กิริยาท่าทาง สิ่งพิมพ์ วิทย์ โทรทัศน์ ฯลฯ ผู้รับจะรับสารได้โดยประสาทในการรู้สึก ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น การได้รับรู้รส สื่อจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อสาร สื่อแต่ละอย่างมีคุณสมบัติที่จะก่อให้เกิดการรับรู้แตกต่างกัน เช่น สิ่งพิมพ์ ทำให้ได้รับสารโดยการเห็น วิทย์ ทำให้รับสารได้ด้วยการได้ยิน โทรทัศน์ ให้รับสารได้ทั้งการเห็นและการได้ยิน ผู้ส่งสารจึงต้องพิจารณาเลือกว่าจะใช้สื่อประเภทใด จึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด แม้จะเป็นสื่อประเภทเดียวกัน ก็ยังอาจต้องพิจารณาในรายละเอียดลงไปอีก เช่น เมื่อเลือกสื่อสารผ่านทางหนังสือพิมพ์ ก็ต้องพิจารณาว่าจะใช้หนังสือพิมพ์ฉบับใด หรือถ้าเป็นโทรทัศน์จะใช้ช่องใดเป็นต้น ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านสารพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ช่องทางการสื่อสาร สื่อตัวกลางในการนำสารจากผู้ส่งสาร ผ่านไปยังผู้รับสาร ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสื่อที่ใช้ตัวบุคคล เช่น ผู้นำความคิด พนักงานขาย และสื่อที่ไม่ใช้ตัวบุคคล เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ วิทย์ โทรทัศน์ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ช่องทางการสื่อสาร หรือสื่อคือตัวกลางให้สื่อวิ่งจากผู้ส่งสารไปถึงผู้รับสาร โดยปกติผู้รับสารจะรับสารผ่านเข้าไปสู่ช่องทาง การรับรู้ของมนุษย์ โดยผ่านประสาทสัมผัส ได้แก่ มองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส และได้ลิ้มรส ซึ่งต้องอยู่ต่อหน้ากัน แต่ถ้าอยู่ห่างไกลกันก็ต้องใช้สื่อที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องช่วยในการติดต่อสื่อสาร โดยช่องทางหมายถึงทางซึ่งทำให้ผู้ส่งสารกับผู้รับสารติดต่อกันได้ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วนสื่อ หมายถึงสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ อากาศ แสง เสียง อุปกรณ์ เครื่องมือที่มนุษย์คิดขึ้นหรือเครือข่ายสังคม อย่าง facebook.com หรือ line เป็นต้น ช่องทางการสื่อบุคคล ได้แก่ คำพูด วาจา โทรศัพท์หรือประชุม อีเมล สื่อมวลชน ได้แก่ วิทย์กระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร โปสเตอร์ เหตุการณ์พิเศษ เว็บไซต์ ประเภทของสื่อใหม่ สื่อที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่เชื่อมต่ออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์/เว็บเพจ เครือข่ายสังคม เช่น facebook, twitter, line

แอปพลิเคชัน เช่น google form, isnap, game โมบาย เช่น Responsive website เป็นต้น ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านช่องทางการสื่อสารพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ผู้รับสาร พระพุทธ เจ้าทรงวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับสติปัญญา ตามความเหมาะสมของบุคคลแตกต่างกันเป็น ๔ ระดับ คืออหุคตัตถัญญ ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อได้ฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ ผลิโผล่เหนือระดับน้ำ เติรียมที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์ วิปจิตถัญญ ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติม เปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พ้นน้ำในวันรุ่งขึ้น และเตรียมบานเมื่อได้รับแสงตะวัน เนยยะ ได้แก่ ผู้ที่อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การท่องบ่น เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พื้นผิวน้ำ เพื่อแบ่งบานในโอกาสต่อไป ปทปรมะ ได้แก่ ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมพิเศษ แม้จะฟัง คิดและท่องบ่น อย่างไรก็ตาม เปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้น้ำ ความแตกต่างของบุคคลโดยจริตนิสัย บุคคลย่อมมีพฤติกรรมที่ต่างกันเนื่องจาก สาเหตุภายในคือจริตนิสัย ๖ ประการ ได้แก่ บางคนชอบสวยงามคือคนราคะจริต บางคนชอบใช้อารมณ์หุนหัน พลันแล่น มักโกรธ คือคนโทสจริต บางคนก็ปกติลุ่มหลงเร็วคือคนโมหจริต บางคนก็มีความเชื่อความศรัทธาโดยขาดปัญญา คือคนศรัทธาจริต บางคนก็มีปกติใช้วิจารณ์ญาณก่อนรับฟังคือคนพุทธิจริต บางคนก็จัดอยู่ในพวกคิดมาก กังวลมาก หาข้อยุติได้ยาก คือคนวิตกจริต ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านผู้รับสารพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษารูปแบบการเผยแพร่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อผลการวิจัยออกมาเช่นนี้ ผู้วิจัย สามารถกล่าวอภิปรายผลจำแนกเป็นรายด้าน คือ การเผยแพร่ตามหลักพุทธวิธีการสอน ได้แก่ ด้านสันตัสสนา ด้านสมาทปนา ด้านสมุตเตชนา และด้านสัมปหังสนา สำหรับการเผยแพร่ตามหลักการสื่อสาร ได้แก่ ด้านผู้รับสาร ด้านสาร ด้านช่องทางการสื่อสาร และด้านผู้รับสาร ซึ่งผลการอภิปรายผล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๒.๑. การเผยแพร่ตามหลักพุทธวิธีการสอน

พุทธวิธีการสอน ได้แก่ สันตัสสนา: พุดให้แจ่มแจ้ง สมาทปนา: พุดให้จงใจ สมุตเตชนา: พุดให้กล่าวกล้า สัมปหังสนา: พุดให้รู้จริง พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรีนำมาประยุกต์กับการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เพื่อการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน สนับสนุนให้เกิดการบริหารเผยแผ่ดำเนินเป็นไปตามอย่างเหมาะสม และมีความชัดเจนตามวัตถุประสงค์

สันตสนา แสดงอย่างได้อย่างแจ่มแจ้ง

พระสังฆาธิการจะไปพูดหรือไปบรรยายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ควรจะต้องมีหลักการเทศน์ของแต่ละบุคคล ที่จะต้องนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้ทันสมัยเข้ากับเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มองเห็นภาพรวมทั้งเหตุผลและแรงจูงใจให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ใครจะปฏิบัติตามคำพูด ยกพระสังฆาธิการให้เป็นบุคคลตัวอย่าง ให้เกียรติ ประกาศความดีความชอบ การประพฤติปฏิบัติดีให้นักปฏิบัติธรรมได้ทราบ จึงเป็นแรงจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติตาม เมื่อผู้ปฏิบัติตามก็ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อแท้ต่อความยากลำบาก นอกจากนั้น ควรจะยกเอาอรรถกถาและธรรมบทที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพื่อแสดงความจริงแท้แน่นอนให้เห็นสังฆธรรมที่กำลังเกิดขึ้น แม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยมาแล้วก็ตาม ผู้ฟังๆ แล้วสบายใจ เพราะเคยได้มีมาแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัญชายุทธ นาคมุจลินท์** ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า^๑

การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์

ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ก็ได้ดำเนินแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า และทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามแล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีของกุลิกและยูวิก ทฤษฎีของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิง ยังมีกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ๕ ประการ ซึ่งเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ควรนำมาประกอบการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบ

^๑บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามีวิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้วจะทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดทีเดียวและเห็นว่าควรนำมาใช้กับการบริหารองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ต่อไป

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เอื้อมอร์ ชลวร** ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า^๒ พุทธวิธีการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการตามพุทธวิธีการสอน สำหรับด้านสันตัสสนา (๑) พระสังฆาธิการ แสดงธรรมได้แจ่มแจ้ง (๒) มีการชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายธรรมให้เข้าใจชัดเจน (๓) มีการแสดงเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง (๔) มีความเข้าใจยกตัวอย่างให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นทั้งหมดความสงสัย (๕) มีการนำเสนอหลักการเชิงพุทธและวิทยาศาสตร์ให้เห็นตามความเป็นจริงแบบบูรณาการ

สำหรับด้านสันตัสสนา แสดงอย่างได้อย่างแจ่มแจ้ง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

สมาทปนา แสดงอย่างได้อย่างจงใจ

พระสังฆาธิการมีเคล็ดลับและศิลปะสำคัญที่นักเทศน์ควรทำความเข้าใจนิทาน ก็คือ นิยายหรือเรื่องราวที่จะนำมาเล่าสู่กันฟังในโอกาสต่างๆ เป็นสื่อการสอนนำไปสู่ความสนใจ เข้าใจ ช่วยให้ผู้ฟังที่เล่านั้นเกิดมโนภาพเป็นรูปธรรมขึ้น และคงไม่มีใครปฏิเสธว่านิทานไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิต เพราะนิทานเป็นกาวใจระหว่างคุณตาคุณยายกับหลานๆ นิทานเป็นรางวัลความเชื่อฟังที่พ่อแม่จะให้กับลูกๆ นิทานเป็นสื่อการสอนของครูอันแสนวิเศษ นิทานเป็นหุ่นของธรรมะที่จะช่วยขยายเรื่องนั้นๆ ให้กระจ่าง นิทานเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญของนักสอน นักพูด นักเผยแผ่ นิทานเป็นแคปซูลที่เคลือบเรื่องขมให้เป็นขนมหวาน นอกจากนั้น การสอนชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่าเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนยอมรับ ทำให้อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ เช่น สิ่งใดที่บอกว่าดีมีประโยชน์ก็บอกให้ทำ สิ่งใดที่ไม่มีประโยชน์ก็เลิกเสีย แต่ต้องใช้หลักการพูดโน้มน้าวจิตใจ อย่างที่เขาพูดปลุกกระตม ต้องใช้วาทศิลป์ เรียกร้องความสนใจ เร้าใจให้เห็นประโยชน์อันจะพึงได้ จุดไฟปรารถนา และพาลงมือกระทำเป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูภาวนาโสภิต** (บุญรัตน์ เมืองวงศ์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า^๓ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้น เป็นรูปแบบขั้นบันไดมีการ

^๒เอื้อมอร์ ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๓พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

ประสานงานแบบบนลงล่าง ศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพมหานคร หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้วยการกำหนดนโยบายเผยแพร่และแบบแผนต่างๆ อยู่ในส่วนกลางทั้งหมด เมื่อมีนโยบายหรือข้อกำหนดใหม่ ก็จะส่งนโยบายนั้นๆ ลงมาตามลำดับชั้น คือ ระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ซึ่งระบบนี้จะรับนโยบายมาเป็นลำดับ ถ้ามีอุปสรรคตรงไหน ก็อาจจะเกิดปัญหาและความล่าช้าในด้านการสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากรและงบประมาณได้ และด้วยความที่ล้านนามีวิธีการทำงานด้วยความเกรงใจ ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคเป็นอย่างมากในการแสดงความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งต่างๆ ต่อฝ่ายบริหาร

แนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้น ล้านนามีอัตลักษณ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นของตนเอง มีการวางแผนไว้ตลอดปีตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำติดต่อกันมา โดยรับนโยบายจากส่วนกลางแล้วมาปรับใช้ประยุกต์เข้ากับภูมิสำเนาท้องถิ่นของล้านนา ด้านแนวทางการบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งจะมีการเตรียมงานโดยแบ่งเจ้าหน้าที่และความรับผิดชอบให้แต่ละฝ่ายรับไปดำเนินการ

ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัย ส่วนมากด้านของพระสงฆ์จะดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติของพระสงฆ์ที่มีการที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็คล้อยตามความเชื่อพิธีกรรมในล้านนา ซึ่งก็ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ไว้วางใจของประชาชนโดยความเมตตาอนุเคราะห์ตามสมควรของพระสงฆ์ จึงมุ่งเน้นให้ทำพิธีกรรมทางศาสนาตามศรัทธาเป็นหลักและการให้ทานเป็นส่วนมาก ส่วนการคิดหาหลักธรรมคำสอนนั้นก็แสดงไปตามอาการที่มีอยู่ตามประเพณีนิยม การบริหารเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ สายงานของพระธรรมทูต ซึ่งพระธรรมทูตจะมีหน้าที่ส่งสอนอบรมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยตรง มีองค์กรมีการจัดอบรมฝึกฝนรับนโยบายและงบประมาณมาปฏิบัติงานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่จากการศึกษาพบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือภาคประชาชนพุทธศาสนิกชนทุกคนเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงต่อไปในอนาคต

สอดคล้องกับงานวิจัยของ นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา ได้วิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” ผลการวิจัยพบว่า^๔

๑. สภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุนั้นเป็นไปด้วยความเชื่องช้า มีความยากลำบากกว่าการเผยแพร่ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น พระธรรมจาริกได้ตั้งอาศรม

^๔นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

แห่งแรกขึ้นที่บ้านเลาญ อำเภอเวียงแหง และอาศรมที่ ๒ ที่บ้านศรีดงเย็น อำเภอแม่แตง สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยมีชาวลีซูได้นับถือพระพุทธศาสนาและส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียน แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะชนชาติพันธุ์ลีซู มีความเชื่อดั้งเดิมคือผีสางเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อุบาสย อุดมคติของชนเผ่าลีซูตลอดถึงวัฒนธรรมของชาวลีซูต่างจากศาสนาพุทธมาก อุดมคติของชาติพันธุ์ลีซูก็ต่างจากหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

๒. ปัญหาอุปสรรคต่อความสำเร็จการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูมีหลายประการ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ยังไม่สะดวก ทุรกินดาร ลีซูบางหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องจุดตะเกียงหรือตะเกียงเจ้าพายุ หรือใช้วัสดุอื่นๆ เช่น ด้าย หรือไม้สนเกลียะจุดให้แสงสว่างกลางคืน คติความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อ ผีสางเทวดาของลีซูบางหมู่บ้านยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านคติชีวิตและค่านิยมเดิมก็เป็นอุปสรรค ซึ่งชาวลีซูมีภาษาชื่อว่า “ทุกคนหัวเข่าเท่ากัน” เป็นต้น ภาษาที่ใช้สื่อสาร ชาวลีซูโดยมาก ยังไม่สันทัดในการพูดอ่านเขียนภาษาไทย และโดยเฉพาะภาษาลีซูเอง ก็เป็นปัญหาสำหรับพระธรรมจาริกที่ไม่ใช่ชาวลีซูแล้วเข้าไปเผยแผ่และอยู่ในหมู่บ้านลีซู และปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ การขาดแคลนพระธรรมจาริก หรือไม่มีพระธรรมจาริกเข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลีซู ปัจจุบันมีพระธรรมจาริกเพียง ๑ หรือ ๒ รูป ไปอยู่ในหมู่บ้านลีซู ๒ หรือ ๓ หมู่บ้านเท่านั้น

๓. แนวทางที่เหมาะสมในผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก ควรมีการวางแผนเชิงรุก นั่นคือ ควรมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษสำหรับชาวลีซู ควรชักชวนชาวลีซูหันมาเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลีซูที่เรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมอย่างต่อเนื่อง ควรกำหนดเป้าหมายว่า แต่ละปีจะอบรมแกนนำชาวลีซูกี่คน โดยการเปิดรับสมัครแกนนำชาวลีซูที่เป็นลีซูทั้งชายและหญิงแล้วนำมาอบรม ทำหน้าที่ช่วยพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ โกมลธิพงษ์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า^๕

๑. คณะสงฆ์จีนนิกายเป็นพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ที่ปรากฏเด่นชัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพัฒนาเป็นคณะสงฆ์จีนนิกายในปัจจุบัน อิทธิพลของคณะสงฆ์จีนนิกาย หมายถึงอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมและศิลปกรรมจีน การใช้ชีวิตประจำวัน

^๕กนกวรรณ โกมลธิพงษ์, “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอิทธิพลด้านพิธีกรรม ปัญหาอุปสรรคของคณะสงฆ์จีนนิกาย ได้แก่ ปัญหาขาดแคลนบุคลากรและศาสนทายาทในการเผยแผ่ การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมจีน การศึกษา ความยากของพระสูตรภาษาจีน และความไม่สนใจศึกษาหลักธรรมของคนจีน ปัญหาอุปสรรคสุดท้ายคือ วัดมังกรกมลาวาส คับแคบ มีมลภาวะจากควันธูป ส่วนวัดโพธิ์แมนคุณารามเข้าถึงยาก และไม่มีคนส่งมวลชนไปถึง

๒. มีการวางแผนล่วงหน้าไว้ตลอดไปตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำติดต่อกันมา การบริหารจัดการเจ้าอาวาส สั่งการให้ดำเนินการตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ก่อนการจัดงาน ทุกครั้งจะมีการเตรียมงานโดยแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่ฝ่ายรับไปดำเนินการ ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบและคิ่ววิธีการใหม่ๆ มาใช้เพื่อรองรับความอยู่รอดของวัดในอนาคต

๓. การบริหารกิจการด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ ตามหลักการวิเคราะห์พบว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค เมื่อนำไปสังเคราะห์ร่วมกับผลการวิเคราะห์จากกรอบของการบริหารจะได้รูปแบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายไทย แล้วจึงนำรูปแบบไปสัมภาษณ์นักวิชาการ หลังจากการสัมภาษณ์และทำข้อมูลวิจารณ์ของนักวิชาการ ไปปรับปรุง รูปแบบ ผลสุดท้ายได้รูปแบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีน การศึกษา หมายถึงการบริหารกิจการด้านการศึกษา เป็นงานการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รูปแบบโครงสร้างมีผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการคณะกรรมการสถานศึกษา ครูใหญ่ และผู้ช่วยครูใหญ่ แบ่งเป็นการบริหารกิจการของโรงเรียนเป็น ๖ ฝ่ายคือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายธุรการ ฝ่ายแผนงาน และบริหารงานทั่วไป ฝ่ายบริหาร และฝ่ายทะเบียนและวัดผล การสาธารณูปการ หมายถึงการบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการแบ่งออกเป็น ๒ กองคือ กองสาธารณูปการและกองสาธารณสงเคราะห์เป็นต้น

สำหรับด้านสมถาพนา แสดงอย่างได้อย่างจงใจ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

สมุตเตชนา แสดงอย่างได้อย่างแจ่มแจ้ง

การพูดให้คนเกิดความแจ่มแจ้ง ปลุกจิตสำนึก ผู้พูดจะต้องยกตัวอย่างของพระพุทธเจ้า หรือ พระอรหันตสาวกทั้งหลาย เป็นตัวอย่างในการพูด ในเรื่องของการอุทิศตัว การเสียสละ แนะนำสิ่งที่ดีงาม การทำแบบนี้แล้วได้อะไร ความสุขแบบทางโลก ทางพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างไร พร้อมทั้งพยายามหาตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เป็นองค์ประกอบในการแสดงธรรมหรือการพูดให้เห็นชัดเจนมากขึ้น การสร้างเข้าใจให้อาจหาญแจ่มแจ้ง คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหพยายาม มีกำลังใจ มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้จนไม่หวั่นไหว ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียดสีใครๆ สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสั่งสอนนั้น ไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา หรือเห็นเป็นชั้นต่ำๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า^๖

๑. รูปแบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภาระกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อกันมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกุลิกและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรมีบุคลากรไม่พอเพียงที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัด เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. แบบการบริหารจัดการเผยแผ่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญกล่าวคือเป็นศูนย์กลางในการประสานงานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่ อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดทำรายงานผลการดำเนินการเผยแผ่ จัดจัดหางบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรม และบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

^๖พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า^๗ ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีกานำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติการ ด้วยการจัดให้มีการรับฟัง นโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากังวาล ธีรธมโม ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า^๘

๑. สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ในปัจจุบัน มีจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปรียัติธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ ส่วนจุดอ่อน คือ บางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ อาคารที่พักมีสภาพเก่าทรุดโทรม เครื่องอำนวยความสะดวกมีไม่เพียงพอ เจ้าสำนักบางแห่งขาดวิสัยทัศน์ ในการปรับปรุงสถานที่ ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ พระวิทยากรขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน ขาดการประสานความร่วมมือเรื่องวิทยากรกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ด้านปัญหาอุปสรรค คือ มีสัตว์รบกวนมาก เช่น นกพิราบ สุนัข แมว ไก่ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีได้ดึงดูดความสนใจพระภิกษุสามเณรออกไปจากการศึกษาสัมมาปฏิบัติ ขาดการส่งเสริมพัฒนาพระภิกษุสามเณรในการศึกษาหลักไตรสิกขา ทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติให้ถึงปฎิเวธอย่างแท้จริงด้านโอกาส คือพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์กรระหว่างประเทศด้านการส่งเสริมสันติภาพ มีการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการกิจการ ทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีความขวนขวายหาความรู้ใหม่ๆ โดยเข้าศึกษาหลักการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยของสงฆ์มากขึ้น

^๗พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๘พระมหากังวาล ธีรธมโม, “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๒. ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือการวางแผนโครงการเพื่อเป็นแนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การอำนวยความสะดวก การควบคุมกำกับกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงินและตรวจสอบ ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วยฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก

๓. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐาน คือ (๑) เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนช่วยศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง เจ้าสำนักรู้จักกำหนดวัตถุประสงค์ รู้จักริเริ่มโครงการที่เป็นแก่นสารประโยชน์ รู้จักวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงาน จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาดพร้อมใช้งานได้ (๒) ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การทำงาน รู้จักประสานความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน รู้จักปกครองบังคับบัญชา รู้จักติดตามและประเมินผลงานพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองและบุคลากรให้มีภาวะความเป็นผู้นำ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติควบคู่กับการปฏิบัติ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ (๓) ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ-จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ บัญชีการเงินของสำนักปฏิบัติธรรมควรแยกจากบัญชีวัด จัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม มีการตั้งทุนเพื่อการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือสวดมนต์ และหนังสือคู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน

สำหรับด้านสมุเตชนา แสดงอย่างได้อย่างแจ่มแจ้ง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

สัมปหังสนา แสดงอย่างได้อย่างรวดเร็ว

การพูดเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินแต่ได้สาระธรรม ถือว่าเป็นแนวทางที่กำลังได้รับความนิยมในการเผยแผ่ เพราะว่า ผู้ฟังชอบสนุกสนานเฮฮาปาร์ตี้ แต่การที่จะพูดแบบนั้นได้ส่วนหนึ่งต้องอาศัยบุคลิกภาพของผู้พูด น้ำเสียงของผู้พูดเป็นสำคัญ การพูดนั้นอาจต้องยกตัวอย่างนิทานในธรรมบท หรือเรื่องบอกเล่าต่างๆ ที่สอดแทรกแง่คิดในเรื่องนั้นๆ ในขณะที่พูดไปจะต้องสามารถสร้างบรรยากาศของการคิดตามไปด้วย หรือบางคนอาจจะเล่าไปจนจบแล้วก็มีคำถามว่า

เรื่องนี้ให้อะไรกับเรา การจะพูดได้พูดเป็นนั่นเป็นนั่นเป็นสิ่งสำคัญอยู่ที่ผู้พูดต้องขยันอ่านหนังสือ ขยันหาข้อมูลอยู่ตลอดเวลา และศึกษาตัวอย่างครูอาจารย์อยู่เสมอ การบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรืองมิได้ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของวัด แต่ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถของเจ้าอาวาส ที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือศรัทธา ยอมรับว่าเป็นที่พึ่งทั้งทางโลกและทางธรรมได้ นอกจากนั้น เจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยเคร่งครัดแล้ว เจ้าอาวาสยังต้องมีลักษณะเป็นผู้นำอีกด้วย นอกจากนั้น การพูดนับว่าเป็นสิ่งสำคัญของผู้บริหาร ความสำเร็จหรือความล้มเหลวคนเรานั้น ส่วนหนึ่งมาจากการพูดจา ผู้บริหารที่พูดไม่เป็นก็เหมือนมีพลอยอยู่ในปาก ใครเล่าจะรู้คุณค่า ผู้บริหารมีหลักการ พูดแบบนักการจัดการ พูดแบบมีเสน่ห์ พูดแบบสร้างสรรค์ พูดเพื่อประสานคนและประสานงาน ในการเผยแผ่ในปัจจุบันนี้มีหลายวิธีได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม การสนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะเป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดวรญาณ อกคฺวชิโร** ได้วิจัยเรื่อง “**การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์**” ผลการวิจัยพบว่า^๔

๑. สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบพบทางด้านบุคลากร อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชนสั่งการเพียงรูปเดียวและมีภาวะผู้นำสูง สร้างอัตลักษณ์ให้กับวัดโดยดำเนินโครงการตามทักษะความสามารถเพียงด้านเดียวจนปรากฏผลชัดเจน เจ้าอาวาสรูปใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ และพระภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ขาดระเบียบวินัยของพระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งการขาดแคลนศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและกิจการคณะสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ขาดทักษะการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดำเนินการอย่างตั้งรับ ด้านการร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน ขาดการประสานความเข้าใจสำหรับแต่ละโครงการที่วัดดำเนินการ

๒. หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ ๓ ประการ คือ หลักการครองตนครองคน และครองงาน รวมทั้งหลักพระวินัยช่วยให้การบริหารวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควรส่งเสริมอาคาริยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ให้เกิดขึ้นในชุมชน และทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์คือ ทฤษฎี POLC ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การขึ้นใจ และ การควบคุม สำหรับวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วย การทบทวนพันธกิจ การวางแผน การดำเนินการพัฒนา การติดตามและการประเมินผล

^๔พระปลัดวรญาณ อกคฺวชิโร, “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๓. ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยรูปแบบที่เกื้อกูลกัน ๕ ส่วน ประกอบด้วย (๑) ขยับปัญญาก่อนจึงย่นเขื่อนกาย คือ การสำรวจรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูล เพื่อประเมินสภาพของวัดและชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม (๒) ยิ่งให้ยิ่งได้ คือ การประกาศเจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน (๓) ฝนตกใส่ตุ่ม คือ การสำรวจความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึกความรู้ นั้นจัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ (๔) กลุ่มลายฉัตรคิดถูก คือ การสร้างภาคีเครือข่าย ในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ (๕) ต้องสุขก่อนจึงสำเร็จ คือการส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคคลมีปัญญา คิดเป็น แก้ไขปัญหาเป็น ไม่เสพบริโภควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก) ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๐}

๑. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านการวางแผน การสรรหา การพัฒนาและการธำรงรักษา มีกลยุทธ์ คือ กระบวนการของการกำหนดทิศทางและวัตถุประสงค์ขององค์กร กำหนดแผนทั้งในระยะสั้น กลาง และยาว ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละงาน การนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผลด้วยการจัดทำเป็นเอกสารที่ระบุวิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ต่างๆ ในการดำเนินงานขององค์กรหนึ่งๆเป็นเครื่องมือในการประสานงานและกำกับติดตามการดำเนินงานในส่วนต่างๆ ขององค์กรให้เป็นไปในทิศทางและจังหวะที่สอดคล้องกันซึ่งจัดทำขึ้นจากภาวะวิสัยสภาพการณ์ภายนอกและภายในองค์กรเพื่อคาดคะเนแนวโน้มของสถานการณ์และกำหนดทิศทางการดำเนินงานขององค์กรให้สอดคล้องเหมาะสมกับแนวโน้มของสถานการณ์จุดมุ่งหมาย ภารกิจ และวัตถุประสงค์ทางกลยุทธ์ขององค์กร นโยบายต่างๆ ที่สำคัญ แผนงานหลักและแผนงานอื่นๆ ที่จะนำมาปฏิบัติ มาบูรณาการเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงสอดคล้องกับหลักการบริหารขององค์กร เพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ตามจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. สภาพกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ที่เป็นอย่างนั้นคณะสงฆ์ได้นำกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความ

^{๑๐} พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก), “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี เพื่อส่งเสริมการสร้างทรัพยากรบุคคล คือพระสังฆาธิการ ผู้เป็นศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในอนาคต นอกจากนั้น ปัญหาอุปสรรคการจัดการที่ไม่เหมาะสมกับกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี มีสาเหตุสำคัญมาจากวิสัยทัศน์ที่ไม่ชัดเจน พันธกิจไม่เหมาะสม กระบวนการจัดการภายในคณะสงฆ์ไม่ชัดเจน เช่น การวางแผน การสรรหา การพัฒนา และการธำรงรักษาเป็นต้น

๓. กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี คือ การใช้กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณค่าเพื่อเป็นการรักษาบุคลากรที่มีค่าให้คณะสงฆ์รู้จักคุณค่าของกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์นำไปประพฤติดิปฏิบัติในชีวิตประจำวันเป็นกลยุทธ์การวางแผนงานต่างๆที่เกี่ยวกับงานด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งหมด ถือว่าเป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแม่แบบที่มีคุณภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คณะสงฆ์ เพื่อเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับงานและเวลารวมทั้งพัฒนากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายยังสามารถประเมินกลยุทธ์ทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันและความต้องการในอนาคต พร้อมวิธีการเพื่อให้เกิดความสมดุลกันระหว่างทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันกับทรัพยากรมนุษย์ในอนาคตการพยากรณ์ความต้องการเพื่อให้สอดคล้องกับตำแหน่งที่ว่างในอนาคต ซึ่งจำเป็นต้องให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีด้วย จึงนำเสนอกลยุทธ์ดังนี้

๓.๑ กลยุทธ์ด้านการวางแผน มีวินัย ตรงต่อเวลา และความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมมีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีมและสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและลำดับความสำคัญมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างให้ทรัพยากรมีความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์เพิ่มขึ้นจนสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขณะเดียวกันพร้อมที่จะรับผิดชอบงานตำแหน่งสูงขึ้นเพื่อให้องค์กรสัมฤทธิ์ผล

๓.๒ กลยุทธ์ด้านการสรรหา การคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานหรือรับตำแหน่งในหน้าที่ต่างๆ มีสรรหาจากคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงาน การกำหนดการสรรหาทรัพยากรมนุษย์โดยให้ยึดหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง เพื่อจะได้นำไปสู่ขั้นตอนที่มีคุณภาพ

๓.๓ กลยุทธ์ด้านการพัฒนา มีความเชื่อมั่นว่าจะต้องเปลี่ยนจากการพัฒนาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ไปสู่การพัฒนาทัศนคติ แรงจูงใจ และอุปนิสัยเพื่อให้คนหาความรู้เอง พัฒนาทักษะด้วยตัวเองรวมถึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามทัศนคติที่เปลี่ยนไป

๓.๔ กลยุทธ์ด้านการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของคณะสงฆ์ จะทำให้เกิดความรัก ความผูกพันความนับถือ การร่วมมือร่วมใจ ความจงรักภักดี และความสำเร็จในงานของคณะสงฆ์ การปรับเปลี่ยนตำแหน่งที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์

สำหรับด้านสัมปหังสนา แสดงอย่างได้อย่างร่าเริง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๒.๒ การเผยแพร่ตามหลักการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวันตั้งแต่วันที่มนุษย์เกิดมา มนุษย์ใช้การสื่อสารและพัฒนาการสื่อสาร ทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ทำเป็นคนช่างสังเกต เรียนรู้ได้เร็ว และมีความจำดี มีความซื่อตรง มีความกล้าที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความคิดสุขุมรอบคอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับคนอื่น มีความสามารถในการเขียนได้รวดเร็ว มีศิลปะและเทคนิคการจูงใจ รู้ขั้นตอนการทำงาน มีความสามารถแยกแยะและจัดระเบียบข่าวสารต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดีและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การสื่อสารคือกระบวนการถ่ายทอดสารของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสารคือผู้พูด สารคือเรื่องราว ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร

ผู้ส่งสาร (Source)

ผู้สื่อสารแต่ละฝ่ายจึงเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในขณะเดียวกัน ผู้สื่อสารมีโอกาสทราบปฏิกิริยาตอบสนองระหว่างกัน ทำให้ทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ ช่วยให้สามารถปรับปรุงพฤติกรรมในการสื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตัวอย่างการสื่อสารแบบสองทาง เช่น การพบปะพูดคุยกัน การพูดโทรศัพท์ การออกคำสั่งหรือมอบหมายงานโดยฝ่ายรับมีโอกาสแสดงความคิดเห็น การสื่อสารแบบนี้จึงมีโอกาสประสบผลสำเร็จได้มากกว่า แต่ถ้าเรื่องราวที่จะสื่อสารเป็นเรื่องง่าย อาจทำให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็น การสื่อสารส่วนบุคคล เป็นพื้นฐานของการติดต่อกับผู้อื่น ทั้งนี้เพราะการที่เราจะติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ในขั้นแรกจะต้องมีการเรียนรู้หรือตัดสินใจในตนเองเสียก่อน เมื่อใดก็ตามที่มีการติดต่อสื่อสารกับคนอื่น คนเราก็จะต้องสื่อสารกับตัวเองไปด้วยในขณะเดียวกัน การสื่อสารส่วนบุคคลเกิดขึ้นทันที บุคคลมีการคิด ผลของการคิด นำไปสู่การตัดสินใจ แสดงพฤติกรรมของคน การสื่อสารส่วนบุคคลจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาในเรื่องของการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะเกี่ยวพันไปถึงความรู้สึกรู้สึกคิด ค่านิยม ซึ่งย่อมมีผลสะท้อนต่อบุคคลอื่นและสังคม การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารแบบนี้มีลักษณะแตกต่างไปในแง่ที่ว่า ผู้รับสารประกอบด้วยบุคคลหลายประเภทและหลายลักษณะแตกต่างกันไป แต่มารวมกันในการสื่อสารเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การปาฐกถา การกล่าวสุนทรพจน์ การปราศรัยหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมือง เป็นต้น การสื่อสารแบบนี้ อาจมีการติดต่อสองทางเกิดขึ้นได้ แต่ค่อนข้างจำกัด ทำให้ผู้ส่งไม่ทราบปฏิกิริยา ย้อนกลับได้ทันที ผู้ส่งสารจึงต้องใช้หลักการสังเกต การคาดคะเนจากปฏิกิริยาท่าทางของผู้รับสาร ซึ่งอาจตรงหรือไม่ตรงความจริงได้ แต่อย่างน้อยผู้ส่งสารยังพอมีโอกาสปรับการสื่อสารของตนได้

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทัศนีย์ เจนวิถีสุข** ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๑}

การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม

การสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้ โดยเด็ดขาดและเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโฆสะ) ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) ทำการสื่อสารตามแนวทางประพฤติปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตัว และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม

องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์ และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

สำหรับด้านผู้ส่งสาร กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

สาร (Message)

การสื่อสารมีเป้าหมาย เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง ผู้ทำการสื่อสารอาจใช้วัตถุประสงคในการสื่อสารเพื่อสร้างความพอใจ หรือให้ความบันเทิงแก่ผู้รับสาร โดยอาศัยสารที่ตนเองส่งออกไป ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการพูด การเขียนหรือการแสดงกิริยาต่างๆ เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ ผู้ทำการสื่อสารอาจใช้วัตถุประสงค์การสื่อสารเพื่อให้ข้อเสนอแนะหรือชักจูงใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้รับสาร และอาจชักจูงใจให้ผู้รับสารมีความคิดคล้อยตามหรือยอมปฏิบัติตามการเสนอแนะของตน การสื่อสารต้องการเรียนรู้วัตถุประสงค์ความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้รับสาร การแสวงหาความรู้ของผู้รับสาร โดยอาศัยลักษณะของสาร ในกรณีนี้มักจะเป็นสารที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิชาความรู้ เป็นการหา

^{๑๑}ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ความรู้เพิ่มเติมและเป็นการทำความเข้าใจกับเนื้อหาของสารที่ผู้ทำการสื่อสารถ่ายทอดมาถึงตนเพื่อกระทำหรือตัดสินใจ การดำเนินชีวิตของคนเรามีสิ่งหนึ่งที่ต้องกระทำอยู่เสมอก็คือการตัดสินใจกระทำ การอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการตัดสินใจนั้นอาจได้รับการเสนอแนะ หรือชักจูงใจให้กระทำอย่างนั้น อย่างนี้จากบุคคลอื่นอยู่เสมอ ทางเลือกในการตัดสินใจของเราจึงขึ้นอยู่กับข้อเสนอแนะ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิง พุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๒}

๑. จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการสื่อสารที่ถูกต้อง ดีงาม ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธ ประกอบด้วย การสื่อสารกับบุคคลภายนอก ได้แก่ เสียงจากผู้อื่น คือ กุศลมูลและ อกุศลมูลและการสื่อสารภายในตนเอง ได้แก่ การสื่อสารผ่านกระบวนการทางจิตใจโดยมีสัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้น หลักการที่สำคัญของจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คือ กระบวนการสร้างปัญญา คิดถูก วิธี ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา องค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การฟัง การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติพบว่า สื่อออนไลน์เป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสาร ของมนุษย์ในปัจจุบัน เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสาร และผู้รับสารทำหน้าที่รับและส่งสารได้พร้อมกัน เป็นการสื่อสารสองทาง สื่อสารได้ทั้งภาพ เสียง และข้อความต่างๆ โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิม เชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตเครือข่ายระดับโลก จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ จึงหมายถึง วิธีการคิดที่ก่อให้เกิดปัญญาและการประพฤติปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

๒. ในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖ - เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นช่วงของความไม่ปกติทางการเมือง เกิดสงครามข้อมูลข่าวสารจากโลกออนไลน์ เกิดความวุ่นวายในสังคมอย่างรุนแรง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็นด้านประกอบด้วยด้านทัศนคติ คำพูดรุนแรง ด้านความเชื่อ ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับข่าวลือ ข่าวเท็จ เกิดจากสื่อมวลชนบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและใส่ความคิดเห็น ส่วนตัวมากเกินไป ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ เป็นเพราะสื่อมวลชนส่วนใหญ่คาดหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป ด้านโครงสร้างทางสังคม เป็นเพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคม สาเหตุเกิดจาก ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความรวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต โครงสร้างทางสังคม กฎหมาย การใช้อำนาจหน้าที่เกินความพอดี และสาเหตุปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเกลียดชัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง การยึดมั่น และขาดความยั้งคิด ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ เกิดผลกระทบทั้งบุคคลและสังคม ก่อให้เกิด ความทุกข์ การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกหรือปรโตโมสะ แก่ไขโดยกัลยาณมิตร ปัจจัยภายในหรือ โยนิโสมนสิการ แก่ไขโดยระเบียบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

^{๑๒}ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์, “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของ สื่อมวลชนไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๓. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย พบว่า มีรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒ รูปแบบ ได้แก่ (๑) การสื่อสารกับบุคคลภายนอก และ (๒) การสื่อสารภายในตนเอง เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้ส่งสารการสื่อสารกับบุคคลภายนอกควรยึดถือกัลยาณมิตร พุดเชิงบวก เขียนหรือพิมพ์ในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนควรผ่านกระบวนการสื่อสารภายในจิตใจ โดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญาและอริยสัจ ๔ เพื่อเป็นการรู้เท่าทันสื่อ รู้เท่าทันความทุกข์ เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้รับสารควรใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดใคร่ครวญอย่างแยบคายพร้อมด้วยกาลามสูตร หลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ไม่เชื่อทันทีที่พบเห็นข่าวสารมีการยับยั้งชั่งใจและ เป็นการดำเนินชีวิตในทางสายกลางซึ่งมนุษย์ทุกคนยังไม่สามารถละกิเลสได้ทั้งหมด เป็นการพัฒนาทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เป็นกลาง เหมาะสมและดีงาม สื่อมวลชนควรใช้สติในการพูด การพิมพ์หรือการโพสต์ข้อความ รวมทั้งภาพและเสียง ตระหนักรู้ถึงผลกระทบต่อสังคมโดยยึดหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเป็นสำคัญ

สำหรับด้านสาร กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

ช่องทางหรือตัวกลางที่ใช้ในการส่งหรือถ่ายทอดสาร ซึ่งมนุษย์เราสามารถใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส การสัมผัส ในการส่งและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น เราเห็นคนหน้าตาอึมแ้มแจ่มใส เราจะรู้ว่าเขากำลังมีความสุข ถ้าเราได้ยินเสียงคนตะโกนเรียกชื่ออะไร เราจะรีบหันไปหาเสียงนั้น เพราะเรารู้ว่าต้องมีเรื่องที่สำคัญมาก หรือการที่เรารับรู้ว่าการกลืนนี้เหมือนกับดอกกุหลาบ เพราะจะมีกลิ่นที่แตกต่างไปจากดอกมะลิ เรารู้ว่าพริกมีรสเผ็ดและยาส่วนใหญ่มีรสขม เราทราบว่าคนที่เพื่อนบิ๊บไหล่เราเบาๆ เป็นวิธีใช้แทนการปลอบใจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ช่องทางการสื่อสาร ๓ ลักษณะ คือการเข้ารหัสและการถอดรหัส หมายถึงทักษะในการสื่อสารของบุคคล ได้แก่ การพูด การฟัง การเขียน การอ่าน ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้คนรับรู้และเข้าใจความหมายที่สื่อสารกันอยู่ พาหนะที่บรรจุข่าวสารนั้น หมายถึงสิ่งที่เป็นตัวเก็บและแสดงข้อมูลข่าวสารนั้น ได้แก่ จอภาพ หน้ากระดาษ หนังสือพิมพ์ เครื่องส่ง เครื่องรับส่งวิทยุ โทรศัพท์ เป็นต้น พาหนะที่นำหรือพาหนะที่บรรจุข่าวสารนั้น หมายถึงสิ่งที่ทำให้เกิดการมองเห็นและการได้ยินในการสื่อสาร ได้แก่ คลื่นแสง คลื่นเสียง ซึ่งถ้าเราจะอ่านหนังสือก็ต้องใช้แสงสว่าง หรือผู้ฟังจะได้ยินก็ต่อเมื่อมีการเคลื่อนไหวหรือการสั่นสะเทือนของอากาศบริเวณรอบๆ นั้นเกิดขึ้นเป็นต้น สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๓}

๑. สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหารประเด็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อ วิทยุ อยู่ในระดับ ปานกลาง ปัจจุบันช่องทางในการสื่อสารเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมไทย อยู่ในระดับมาก การสื่อสารของผู้นำเป็นสาเหตุของการพัฒนาสถานการศึกษาเหล่านั้น อยู่ในระดับมาก พระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสื่อสารของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก และประเด็นข้ออื่นๆ การได้รับความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับมาก ดังนั้น สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหาร จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในองค์กรผ่านสื่อต่างๆ ด้วยเทคโนโลยีดังกล่าวเป็นช่องทางประโยชน์ต่อการพัฒนาเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ความต้องการ และทัศนคติอย่างเดียวกันให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ภาวะผู้นำทางการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ด้าน คือ (๑) ความสามารถในการส่งสาร (๒) ความสามารถในการรับสาร และ (๓) ความสามารถในการตอบสนอง ภาวะผู้นำทางการสื่อสารที่จะเกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารควรยึดถือหรือประยุกต์ใช้หลักสัจจวาทีหรือการพูดความจริงมาเป็นอันดับแรก ส่วนลำดับที่รองลงมานอกจากจะพูดแต่ความจริงแล้ว ผู้บริหารจะต้องพูดในสิ่งที่เป็นจริงหรือพูดอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือก่อประโยชน์ไม่ให้เกิดการพูดไร้สาระ ขณะเดียวกันก็ต้องพึงระวังว่าจะต้องพูดด้วยความเป็นธรรมโดยอยู่บนบรรทัดฐานแห่งจรรยาบรรณ และสิ่งที่ไม่ควรละเลยก็คือการพูดที่ต้องอาศัยจังหวะเวลาหรือกาลเทศะที่เหมาะสมจึงจะทำให้ทักษะทางการสื่อสารประสิทธิผลและมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมให้ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

๓. การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหารตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยโดยการสังเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามรูปแบบการสังเคราะห์ประกอบด้วยความสามารถในการส่งสารประกอบด้วยผู้ส่งสารที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี ความสุภาพ ความมีมารยาทในการสื่อสาร มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ ความสามารถในการรับสาร ประกอบด้วยมีโลกทัศน์กว้างไกล รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความบริสุทธิ์ใจ ยอมรับสิ่งที่เป็นจริง และความสามารถในการตอบสนองประกอบด้วยมีน้ำใจ

^{๑๓}สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี, “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เสียสละเพื่อส่วนรวม สื่อสารได้กับทุกระดับ ไม่เลือกปฏิบัติ และสุดท้ายการสื่อสารสามารถนำไปปฏิบัติได้

สำหรับด้านช่องทาง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ผู้รับสาร (Receiver)

ทัศนคติการรับรู้ การรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง อาจเป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่ลึกซึ้งเหนียวแน่นเปลี่ยนแปลง เช่น ความรู้สึก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง รูปแบบการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นเรื่องที่สั่งสมมานาน หรืออาจเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ค่อนข้างผิวเผิน ไม่ลึกซึ้งเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น แฟชั่น จังหวะการเดินรำ แนวเพลงที่นิยม ฯลฯ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยเป็นต้น

ทัศนคติต่อตนเอง ความรู้สึกของตัวผู้รับสารเองในการสื่อสาร ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกทั้งในทางที่ดีและในทางที่ไม่ดี ความรู้สึกในทางที่ดีส่วนใหญ่เป็นความรู้สึกที่สะสมมาจากประสบการณ์ที่สำเร็จในชีวิต มีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคล เช่น คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมักเป็นบุคคลที่มีบุคลิกของการเปิดตัวเองสู่โลกภายนอกสูง ชอบคบค้าสมาคมกับบุคคล รวมทั้งชอบหาความรู้แปลกๆ ใหม่ๆ อยู่เสมอ แตกต่างกับคนที่มีประสบการณ์ในชีวิตที่ล้มเหลว มักมีบุคลิกที่ปิดกั้นตนเอง หลีกเลี้ยงที่ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติของผู้รับสารเหล่านี้ย่อมมีผลต่อการรับรู้ การตีความ และการทำความเข้าใจต่อข่าวสารที่ได้รับของผู้รับสาร เช่น บางคนชอบดูถูกหรือประเมินตนเองว่าเป็นคนโง่ไม่ฉลาด ไม่สามารถเรียนรู้หรือฟังภาษาต่างประเทศให้เข้าใจได้ก็หลีกเลี้ยงหรือไม่รับข่าวสาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทรงวิทย์ แก้วศรี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “**การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า**” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔} การบริหารตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกเรื่องอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทุกระบวนความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผลจากสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีข้อเท็จจริงและหลักฐานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนายืนยันว่า

๑. พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้น เมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่า ทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระพุทธเจ้ามีประสิทธิภาพ

^{๑๔}ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

๒. ตามหลักการวิเคราะห์สวอต (Swot Analysis) ของตะวันตก แยกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมออกเป็น ๒ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อหาโอกาสและภัยอันตราย และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวมทุกสภาพแวดล้อม ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆ ออกเป็น ๓ กลุ่มคือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม จึงทรงสามารถนำพระศาสนาเข้าแทรกแซงขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีป จนประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง ๔ ปี

๓. ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับพระพุทธเจ้าแตกต่างกัน ตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญหา คือ ความรู้แค่ ๒ ประการ ได้แก่ จินตามยปัญญาและสุตมยปัญญา จึงเป็นการตั้งสมมุติฐานแล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมาย โดยคาดคะเนเอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้น ซึ่งอาจจะไม่แน่นอน แต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นทฤษฎีจากภาวนามยปัญญา ได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการณ์เห็นผลมาแล้ว จึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎี อาจจะกล่าวได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่างๆ ได้เพียงแค่ทฤษฎี แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็นทฤษฎีบท

๔. ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็นหลักควบคุมกันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือการคิดใช้โยนิโสมนสิการ การตัดสินใจใช้ปริยญา ๓ อธิฐาน ๔ และปัจจัยธรรม ๓ การวางแผนใช้โกศล ๓ และสัมมปปธาน ๔ การบริหารใช้อธิปไตย ๔ พลละ ๔ และทิวฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม ๔ ภาวผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ พรหิตปฏิบัติ และยุทธการแบบทหารมีอาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาสีวสูตร

๕. ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปในองค์การต่างๆ ในที่นี้แสดงเป็นรูปแบบไว้ ๓ รูปแบบคือ แบบตรีกรรม แบบจตุราริยสัง และแบบรัตนตรัย แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจน สุดท้ายได้แสดงตัวอย่างการบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธี ใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยการบริการ “แบบรัตนตรัย” เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์การต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

สำหรับด้านผู้รับสาร กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัย สามารถกล่าวสรุปข้อเสนอแนะการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ทั้งข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี มีวิธีการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอดคล้องตามนโยบายของมหาเถรสมาคม เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ลงมาเป็นลำดับขั้นตอนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่

๒. รัฐต้องให้การสนับสนุนงบประมาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งด้านการวางแผนงาน การจัดองค์การ การอำนวยความสะดวก และการควบคุมทรัพยากรทั้งปวงให้เป็นไปตามกฎระเบียบกฎหมายและสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมความมั่นคงถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา

๓. พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรีต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรทั้งด้านการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม ให้เป็นตามกรอบนโยบายในแต่ละด้านที่ได้รับมอบหมาย มีความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อความมั่นคงอยู่ถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา

๔. พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ต้องประยุกต์หลักธรรมเพื่อส่งเสริมบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งอนุโลมและปฏิโลม สามารถอธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย อธิบายให้บุคคลเข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าต้องฝันให้ไกลและไปให้ถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร ซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงานร่วมกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรจะมีวิธีการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอดคล้องตามนโยบายของมหาเถรสมาคม เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด

๒. รัฐต้องควรจะให้การสนับสนุนงบประมาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งด้านการอำนวยความสะดวกและการควบคุมทรัพยากรทั้งปวงให้เป็นไปตามกฎระเบียบ กฎหมายและสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมความมั่นคงถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา

๓. พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรีควรจะมีการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถให้แก่บุคลากรทั้งด้านการอำนวยความสะดวกและการควบคุม ให้เป็นตามกรอบนโยบายแต่ละด้านที่ได้รับมอบหมาย

๔. พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี ควรจะประยุกต์หลักธรรมเพื่อส่งเสริมบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งอนุโลมและปฏิโลม ควรจะสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร ส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงานร่วมกัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ก็ควรจะทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

เรื่อง “การบริหารจัดการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ในพื้นที่จังหวัดอื่น ให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค

เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ” ในพื้นที่จังหวัดอื่นเพื่อนำมาเปรียบเทียบและพัฒนากครั้งต่อไป

เรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักธรรมาภิบาล” หรือตามหลักพุทธธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ในพื้นที่จังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเข้าถึงหลักพุทธธรรมข้อนั้นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น